

UDK: 316.77-053.4
Stručni članak
Primljeno: 12. 6. 2008.
Prihvaćeno: 26. 6. 2008.

DJECA SURADNICI

Dječji vrtić „Smokvica“
Željana Vivodinac, odgojiteljica
Put Duilova 8b, Split
021/537275 i 091/1537275

Sažetak: *U ovom radu autorica se bavi prepoznavanjem potreba djece i ponašanjima koja pomažu djeci da uspostave kvalitetnu komunikaciju. Posebice se bavi pitanjem sustavnoga planiranja aktivnosti i upućivanja djece na međusobnu suradnju, koji imaju pozitivan utjecaj na samopouzdanje djece i njihovu kompetenciju. Usvajanjem i „uvježbavanjem“ socijalnih vještina u svakodnevnoj interakciji djeca jačaju i socijalnu kompetenciju. Djeca s razvijenim socijalnim vještinama osjećaju uspješnost i zadovoljstvo jer su sposobna samostalno i kvalitetno komunicirati s vršnjacima.*

Ovim radom autorica želi dati kratak prikaz iz neposredne prakse kako su djeca potaknuta na samostalno rješavanje problema i učila i naučila vještine koje su važne za unapređivanje njihovih međusobnih odnosa. U tom procesu djeca su osvijestila svoju važnost u svakodnevnim aktivnostima. Dobra komunikacija pomogla im je da izgrade kvalitetan i uvažavajući odnos.

Ključne riječi: *djeca, komunikacija, odnos, ponašanja, suradnja, uvažavanje*

Uvod

Kada netko pomisli na vrtić, često kao prvu asocijaciju ima zatvoren prostor s mnoštvom glasne i uplakane djece koja se svađaju. Dok nema osobno i neposredno iskustvo s odgojno-obrazovnom ustanovom, dotle ima svoju sliku o tomu kako ta ustanova i rad u njoj izgledaju. Također, ni neki roditelji kojima djeca pohađaju vrtić ne znaju koliko je truda uloženo u planiranje i ostvarivanje odgojno-obrazovnoga procesa i koliko ljudi surađuje u jednoj takvoj zajednici.

Da bi rad u vrtiću bio što kvalitetniji, svakodnevno surađuje nekolicina ljudi koji su na neki način vezani uz odgojno-obrazovni proces.

Pritom mislim, u prvom redu, na svoju kolegicu iz grupe, kolegice iz ustanove i roditelje. Kvalitetan je rad vezan i uz suradnju s ravnateljicom i povremenim vanjskim suradnicima koji čine stručnu službu u našem vrtiću. Suraduje se svakodnevno i s kuharicom te s pomoćnim osobljem.

Onaj tko ne radi u vrtiću vjerojatno i ne zna koliko je potrebno sati dogovaranja, pregovaranja i koliko je truda uloženo u jedan kvalitetan odgojno-obrazovni proces. „Svaka socijalna interakcija uključuje nepovnljive pojedince – i djecu i odrasle – s vlastitom osobnom i kulturnom poviješću, emocijama i dispozicijama. Socijalne interakcije uvijek se događaju u specifičnim situacijama i okružjima i kulturalnim kontekstima“ (Katz i McClellan, 1997., 12).

Iako neki od nas već godinama rade u istim ustanovama i s istim kolegicama, svake se godine neke stvari iznova dogovaraju kako bismo još više unaprijedili naš život u vrtiću. Ako odgojitelji u vrtiću u kojem radim teže k tomu da zaista funkcioniramo poput dječje kuće, tada je za dogovore potrebno planirati što više prostora i vremena. Za sve navedeno potrebno je kvalitetno surađivati, a djeca imaju priliku učiti surađivati i iz načina na koji se odgojitelji odnose prema njima samima; stoga Katz i McClellan (1997., 64) naglašavaju: „Budući da je promatranje modela tako upečatljiv način učenja, važno je da odgajateljice i učiteljice osobito pripaze na svoje interakcije s djecom.“

Kada govorim o planiranim načinima međusobne interakcije i o planiranom odgojno-obrazovnom procesu, tada smatram važnim spomenuti da svakodnevno surađujemo i s djecom iz naše skupine, s djecom iz drugih skupina, a i djeca međusobno surađuju. Ako vodimo računa o

dječjim potrebama i interesima i želimo djeci omogućiti da svojim tempom napreduju i usvajaju znanja i vještine, jedini način na koji je to napredovanje moguće jest dogovarajući se s njima.

Odnos odgojitelj – dijete

Ako sebe vidim kao kompetentnog odgojitelja, onda to za mene podrazumijeva usavršavanje u ulozi reflektivnog praktičara (Miljak, Slunjski). Želim usavršavati i komunikacijske vještine te kvalitetno surađivati sa suradnicima.

„Na taj se način odgajatelj osposobljava da (kritički) razmišlja o svojoj praksi i da svoju refleksiju artikulira sebi i u raspravi s drugima, što se smatra esencijalnom značajkom reflektivnog praktičara koji je sposoban mijenjati i unapređivati odgojno-obrazovnu praksu i graditi i razvijati kurikulum“ (Miljak, 1996., 28).

Reflektivni praktičar-odgojitelj jest onaj tko:

- promišlja u svojoj praksi
- kritički razmišlja
- radi na sebi, analizira, uspoređuje, istražuje...
- uči i razvija se u interakciji s drugima
- preispituje svoj rad, svoje postupke, odnos prema drugima
- stvara uvjete za rad i načine podizanja kvalitete rada
- dobro prepoznaje potrebe djece i uspješno ih zadovoljava
- čini samoprocjenu

I Slunjski (2006., 35) ističe da je u organizaciji koja uči rad usmjeren „...na postizanje reflektivnog dijaloga djece i odraslih s procesom njihova zajedničkog kontinuiranog učenja, pri čemu oboje jednako vrijedno doprinose zajedničkom učenju, za njega dijele odgovornosti i nad njima imaju zajedničko autorstvo“.

Ovim kratkim prikazom i promišljanjima iz neposredne prakse namjera mi je skrenuti pozornost na načine i pristup kojima sam se služila u neposrednom radu s djecom kada sam im pomagala u socijalnom razvoju, u situacijama kada su bili u sukobu. Također mi je namjera pokazati kako su djeca poučila mene u nekim situacijama te pokazala kako su sama sposobna socijalno kompetentno rješavati konflikte i kvalitetno komunicirati.

Ako u ovom kontekstu želim razmišljati o djeci, tada sam svjesna činjenice da je u neposrednom radu s djecom naglasak s odgojitelja prebačen na dijete. Pritom mislim da odgojitelj nema više dominantnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu tako da neovisno o djeci planira aktivnosti.

Odgojitelj pomaže djeci da usvoje određena znanja i vještine, pomaže im da razviju komunikacijske vještine i da međusobno surađuju.

I kako Hansen i sur. (2001., 31) naglašavaju: „Potrebno je vrijeme da se razvije otvorena i iskrena komunikacija.“ Naravno, kompetentan odgojitelj uvijek uvažava individualne osobine pojedinoga djeteta i s tim u svezi planira aktivnosti i poticaje, okruženje, materijale, te oblikuje prostor. U svakodnevnoj interakciji djeca samostalno izabiru aktivnosti, materijale, igre i centre. U zajedničkoj igri djeca nadopunjuju svoja znanja, koriste se vještinama koje su im potrebne kako bi što kvalitetnije komunicirala s ostalom djecom.

Djeca se u zajedničkoj igri, oponašajući model starijih osoba u svojoj okolini (roditelja, odgojitelja i sl.), dogovaraju i uvažavaju različita stajališta i želje svih pojedinaca; Slunjski ističe: „...o povjerenju uče u okruženju u kojem ima povjerenja, a o poštovanju uče od odraslih koji poštuju djecu.“ To je odlika prave suradnje.

„Komunikacija, međusobno poštivanje, prihvaćanje razlika i interes djece temelj je dobrog odnosa“ (Hansen i sur., 2001., 31).

Uvažavanjem međusobnih različitosti, djeca imaju mogućnost pronalaska kompromisa. Sva djeca postaju jednako važna. Uče se uvažavati želje i interese drugih sudionika, u ovom slučaju druge djece. Samim tim kvalitetno komuniciraju, te se koriste naučenim socijalnim vještinama.

Djeca iz moje skupine u odnosu s odgojiteljem imaju slobodu odabira, u čemu međusobno uvažavaju jedno drugo: odgojitelj dijete i dijete odgojitelja. I jedno i drugo poznaju pojam odgovornosti koji je usko vezan uz taj odabir. To znači da djeca znaju da su odgovorna za svoje ponašanje ili postupak koji primjenjuju u odnošenju prema drugoj djeci. To se odnosi na situacije kada se rugaju jedni drugima, kada je neko dijete eventualno izbačeno iz igre ili je netko nekoga udario. Kako je naglasak u našoj skupini na dobru ponašanje i na građenje međusobnih odnosa, tako se djeca znaju dogovarati međusobno, ali i s odgojiteljem. S vremenom djeca sve lakše samostalno dogovaraju pravila i kvalitetno rješavaju konflikte bez upletanja odgojitelja.

Odnosi i suradnja među djecom

Da bi se suradnja među djecom ostvarila, potrebno je izgraditi zajednicu s vlastitim pravilima i međusobnom pripadnošću. Važno je da djeca pripadaju skupini na način da osvijeste svakoga pojedinca posebno i s jedinstvenim potrebama.

„Spontani, prirodni kontakt s našim vlastitim emocijama i potrebama daje nam snagu i samopoštovanje“ (Miller, 1995., 63).

Da bi dijete uvažilo drugoga, prije svega treba osvijestiti svoje potrebe, svoju ulogu, i spoznati što ga raduje a što rastužuje kada je u pitanju odnošenje nekog djeteta prema njemu samome.

Vodeći računa o koncepciji rada koja je usmjerena na dijete i na njegove potrebe i interese, djecu učimo kvalitetnoj komunikaciji, komunikaciji u kojoj se sugovornici uvažavaju i pažljivo slušaju. Upućujemo ih jedne na druge kako bi izbjegla neprestano tužakanje i očekivanja da netko za njih riješi stvari.

Svoju suradnju u vrtiću djeca su proširila na različite aspekte vlastitoga života u toj ustanovi – zajedničkoj kući.

Mi smo odgojitelji u ulozi voditelja stvorili okružje u kojem djeca imaju mnogo različitih poticaja ali i različitih mogućnosti i uvjeta za učenje. Ovdje ne mislim na materijalne poticaje nego na različite situacije iz kojih djeca uče iz neposrednog iskustva. Ne propuštamo nijednu situaciju niti je shvaćamo olako. Djeca uče iz iskustva. Uče iz različitih stvarnih ili namještenih situacija kada igramo uloge. Djeca surađuju na različite načine.

Svakodnevni je poticaj za usvajanje komunikacijskih vještina i poticaj za građenje odnosa u prvom redu:

1) Zajednička igra

Suradnja među djecom prvo je započeta u njihovoj prirodnoj ulozi – igrajući se zajedno. U toj su igri djeca učila dogovarati se, pregovarati, nalaziti kompromise. Vježbali su vještine komuniciranja uvažavajući mišljenje svih sudionika igre. Naravno da je taj posao bio dugotrajan. To je jasno samo po sebi ako znamo da djeca imaju snažnu pobudu da zadovolje svoje trenutačne potrebe i okolina im u tom trenutku nije toliko bitna. Zato je bilo važno prije svega kod djece osvijestiti da svi imamo

osjećaje. Verbalizirali smo osjećaje. Davali im imena. Poticali smo djecu da pronađu još neku situaciju kada su se jednako tako osjećali.

Kako su djeca pomalo počela osvještavati da „i onaj drugi“ (dječak ili djevojčica) može biti tužan, te da je svakomu važno da ga se čuje, tako su sve više uvažavala mišljenje drugih. Kako bi se što bolje dogovorila „kako će se igrati“ – gdje, s kim, s kojim igračkama i na koji način – djeca su planirala igru i postavljala pravila.

„Komunikacijska pravila omogućuju sustavno prepoznavanje kvalitete samog komunikacijskog procesa i... u interpersonalnim situacijama dolazi do prepokrivanja komunikacije i ponašanja“ (Bašić i sur., 1994., 35).

Tu do izražaja dolaze različita stajališta, želje i slike o zajedničkoj igri ili o samoj organizaciji igre. Tu su uključena djeca različite dobi ili spola, različitih životnih iskustava i uvjerenja. Smatram da djeca kao i odrasli imaju uvjerenja koja možda još gorljivije zastupaju jer im je iskustvo oskudno da bi mogla praviti usporedbe. U početku im je bilo teško uvažavati drugu djecu i svakoga pojedinačno.

Zajedno smo, djeca i odgojitelji, učili iz svake pojedinačne situacije: kako se postaviti, kako riješiti konflikt, čemu pridati veću važnost... Zajedno smo tražili i nalazili kompromise.

Djeca su učila pronalaziti kompromise i rješenja nekih situacija samostalno te su postajala sve vještija u dogovaranju pravila. Moje je mišljenje da su naučila kombinirati naučena pravila jer su imala sve više iskustava iz različitih situacija i jer su imala modele dijete – dijete i dijete – odgojitelj. Ono što također smatram važnim jest da su djeca znala **zašto** rade to što rade.

Imala su objašnjenje za svaku odluku koju su donijela i za svako pravilo koje su dogovorila. Djeca su osvijestila zašto je važno saslušati osobu nasuprot sebe i kako je lijepo kada tebe netko uvažava i sluša. Osjećali su se uspješno kada su sami uspijevali riješiti problem ili se dobro postaviti u nekoj situaciji, i to je za život neprocjenjivo. Takav način ponašanja pomagao im je da stvore bolju sliku o sebi i da se osjećaju dobro.

Ovakav način suradnje dobar je početak za stvaranje kvalitetnih odnosa među djecom i za poslije: u školi ili još kasnije u životu. Osjećaj uspjeha u životu lakše doživljava onaj čovjek koji zna kvalitetno graditi odnose i čije se funkcioniranje zasniva na kvalitetnoj međusobnoj surad-

nji. Smatram da su djeca na ovaj način, koristeći se vještinama koje pomažu u suradnji, dobila nešto neprocjenjivo. Usmjeravajući se jedni na druge, djeca su gradila odnose, usvajala znanja i pokazala nevjerovatne sposobnosti i vještine komuniciranja. Ovo, naravno, nije jedini dio u kojem su djeca međusobno surađivala.

2) *Kvalitetno rješavanje konflikta*

I u ovom se području međusobne suradnje iskustvo djece pokazalo kao neprocjenjiv i važan faktor u učenju. Na početku, prije nego smo započeli sa sustavnim i planiranim provođenjem aktivnosti koje će djeci pomoći da samostalno djeluju i kvalitetno surađuju, djeca su od odgojitelja očekivala pomoć u rješavanju konfliktnih situacija. Nisu samo očekivala pomoć nego su očekivala da im odgojitelji riješe problem. Odrasli često omalovažavaju sposobnost djece da kvalitetno promisle, postavе stvari i da kvalitetno djeluju. Poučena tim iskustvom, djeca su očekivala od odgojitelja da „doneše presudu“ u nečiju korist. To, naravno, nije svrha učenja niti to djetetu može pomoći da se izgradi na različitim područjima psihofizičkog razvoja. Dijete treba od najranije dobi učiti da skrbi za sebe. Poželjno je da ono nauči kvalitetno, bez agresije rješavati konfliktne situacije i probleme u odnosima s drugom djecom.

Važno ih je naučiti koliko je značajno:

- naučiti slušati što drugi govore
- osvijestiti kako se osjećaju kada se njih pažljivo sluša / ne sluša
- znati da se plaćem ne mogu riješiti konkretni problemi
- prepoznati ako smo koga povrijedili
- znati koliko je kvalitetna komunikacija važna

U početku, dok se nismo sustavno i planski odlučili da ćemo djecu poučiti kako rješavati konflikte bez poraženih, skupina je uglavnom funkcionirala na principu tužakanja, izbacivanja nekoga djeteta iz igre, povremene agresije – verbalne i neverbalne.

Malo-pomalo, uveli smo **krug razgovora** u trenucima „naizgled nerješivih situacija“. Tražili smo od djece da sjednu i razgovaraju. Učili smo ih kako razgovarati. Kako slušati.

U početku su se važni razgovori odvijali isključivo uz prisutnost odgojitelja. Odgojitelj je ovdje imao ulogu voditelja-moderatora.

Učili smo ih razgovarati tako da umjesto da sugovorniku kažu kako nešto ne žele jasno kažu ono što žele ili umjesto da govore što im se ne sviđa jasno kažu što im se sviđa. Npr. umjesto da dijete kaže „Ne želim da mi otimaš kockice“, bolje je kada kaže „Želim da se dogovorimo oko igračaka“. Tako dijete i samo uviđa kako bi moglo riješiti svoj problem – dogovarajući se. Kada dijete samo naglas kaže ono što želi i što mu se sviđa, na pola je puta da samo pronađe rješenje za neki svoj problem. Govoreći što ne voli i što mu se ne sviđa, samo podiže svoju frustraciju ponavljajući ono što ga je razljutilo ili rastužilo. Kada neke stvari izgovorimo naglas, automatski se bolje čujemo i možemo procijeniti je li nam ponašanje bilo korektno u odnosu na druge sudionike.

Uz samoprocjenu i uvažavanje sugovornika, i jedno i drugo dijete lakše mogu postići kompromis u igri i osjetiti se važnima. Pronalazeći ovako rješenja u problemskim situacijama, dijete gradi pozitivnu sliku o sebi i gradi samopouzdanje. Nadalje, stječe i neprocjenjivo iskustvo u rješavanju problemskih situacija. S vremenom su djeca postajala sposobna riješiti manje konflikte bez upletanja odgojitelja. Ponekad bi tražili pomoć jedni od drugih, a ponekad su sami nalazili rješenja.

Katkad bi neko dijete koje se našlo u blizini uzelo ulogu voditelja i uputilo djecu na razgovor: „Sjednite i razgovarajte – nije lijepo da se gurate.“

Moglo bi se reći da su djeca prije reagirala na situacije, a sada djeluju promišljeno kvalitetno zadovoljavajući svoje potrebe i ne ugrožavajući tuđe.

Ono što nas posebno raduje jest da su djeca svoju suradnju podigla na još jednu razinu, međusobno pomažući jedni drugima.

3) Osamostaljivanje djece u svakodnevnim kontaktima

Kako je skupina u kojoj radim dobno mješovita, jasno je da djeca iz nje imaju različite individualne potrebe, interese i sposobnosti.

U svojoj odgojno-obrazovnoj praksi provodim humanističko-razvojnu koncepciju rada – „vrtić kao dječja kuća“ – i radim po tom principu.

„dječji vrtić je mjesto radosnog življenja: druženja, igre, učenja, odgoja i obrazovanja djece i odraslih“ (Miljak, 1996., 47).

Glavno obilježje takva pristupa odgojnoj praksi jest uvažavanje specifičnih i individualnih potreba djece i rad usmjeren i planiran prema individualnim osobinama djeteta. Djeca u slobodnoj interakciji i iz osobnog iskustva kvalitetnije uče. Učenje se odvija prema jedinstvenom tempu svakog pojedinca. Prostor planiramo kroz mnoštvo ponuđenoga poticajnog materijala. Dakle, kvalitetno i poticajno isplaniran prostor daje djeci različite mogućnosti da u socijalnim kontaktima pomažu jedni drugima da prepoznaju materijale i da se nauče njima koristiti.

Bredenkamp (1996., 50) ističe kada govori o primjerenoj praksi: „Odrasli podržavaju djecu u njihovom naporu da ovladaju pojedinim umijećima. Odrasli promatraju što dijete pokušava i osiguravaju mu potrebnu podršku da uspije u zadatku. Oni dopuštaju djeci da rade ono što su sposobna uraditi i pomažu im u zadacima koji ih frustriraju.“ Što znači, upravo ono što smo mi u svojoj praksi iskusili: dajemo djeci mogućnost da sami nađu načine kako samostalno zadovoljiti svoje potrebe i na koji način tražiti pomoć od svojih vršnjaka. Važno je uputiti ih jedne na druge, naučiti ih međusobnom uvažavanju kako bi se ostvarila međusobna interakcija u smislu pomoći jednih drugima. Djeca na ovaj način osjećaju pripadnost skupini i međusobnu pripadnost, a to je, po meni, najvažnija psihološka potreba, koja djetetu daje osjećaj sigurnosti i samopouzdanja.

ZAKLJUČAK

Djeca su kroz osobna iskustva gradila odnose i učila koliko je važno biti dobar sugovornik, dobar slušač i koliko je važno sugovorniku plasirati jasnu informaciju. Naučili su pomagati jedni drugima (u pripremi za spavanje, u samoposluživanju, u upotrebi sanitarija, podizanju djeteta na ljuljačku, u aktivnostima slikanja i u svakodnevnoj igri). Naučili su poštovati međusobne različitosti. Postali su ravnopravni u svim segmentima vrtićkoga života. U mnogim su situacijama djeca bila učitelji i voditelji jer su jasno izražavala svoja mišljenja, želje i pravila u igri. Kroz sve navedene i usvojene vještine, djeca su postala suradnici, u igri i u učenju.

Mi smo kao odgojitelji također jako puno dobili i naučili. Iako smo imali određeni cilj kada smo planirali kako djecu usmjeriti jedne na druge, nismo mogli ni sanjati kolike su dječje mogućnosti. Djeca su, mogli bismo

reći, nadmašila naša očekivanja. Sada, godinu poslije, djeca prenose svoja znanja mališanima koji su se tek upisali u vrtić i naša se vizija djece kao suradnika nastavlja. Kamo će nas još odvesti i koje će ideje iz toga izaći, sada ne mogu ni predvidjeti. Želim se slobodno prepustiti djeci i dopustiti im da mi ovako neopterećena stereotipima ponašanja, ali s usvojenim vještinama kvalitetne komunikacije (slušanja i dogovaranja) otvore vrata i mogućnosti o kojima nisam mogla ni sanjati. Što se više razvijam kao odgojitelj, to više uživam u svom radu i istinski vjerujem da djecu treba samo voditi. Vjerujem i da mogu od njih jako puno naučiti. Ne želim se opterećivati pitanjima „kamo ćemo stići“ u radu i što će iz toga proizaći. Čvrsto vjerujem da su kroz suradnju djeca postavila temelj za sretno odrastanje i upoznavanje novih ljudi u svom životu, u školi, a i poslije.

LITERATURA:

- 1) Bašić, J., Hudina, B., Koller –Trbović, N., Žižak, A. (1994.), *Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima – priručnik za odgajatelje i stručne suradnike*, Zagreb, Alinea.
- 2) Bredekamp, S. (1996.), *Kako djecu odgajati*, Zagreb, Educa.
- 3) Glasser, W. (1997.), *Teorija kontrole*, Zagreb, Alinea.
- 4) Hansen, K. A., Kaufmann, R. K., Walsh, K. B. (2001.), *Kurikulum za vrtiće*, Zagreb, Biblioteka Korak po korak .
- 5) Katz, L. G., McClellan, D. E. (1999.), *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*, Zagreb, Educa.
- 6) Miljak, A. (1996.), *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*, Velika Gorica, Persona.
- 7) Slunjski, E. (2006.), *Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću – organizaciji koja uči*, Zagreb, Mali profesor.

UDC: 316.77-053.4

Professional article

Accepted: 12. 06. 2008.

Confirmed: 26. 06. 2008.

CHILDREN AS "ASSOCIATES"

Ž. VIVODINAC, Split

Šk. vjesn. 57 (2008.), 1-2

Summary: *In the present paper, the author recognizes the needs of children and indicates the type of behavior, which help children to establish a more quality communication. Special attention is being paid to the question of systematic activities' planning and instructing children to establish a better communication with others, which subsequently shows a positive impact related to the child's self-esteem and competencies. Children learn how to be socially competent by adopting and improving social skills. Children with the developed social skills, feel content and self-aware, being thus able to communicate with their counterparts independently and easily. The author has tried to offer a short survey of immediate practical activities, which incentive children to find independent solutions to the problems, and stimulate them to learn and master skills, important for promotion if mutual relations. In the very process of daily activities, the children have gained awareness of self-importance. Well established communication has helped them to establish a better and more understanding relationship.*

Key words: *children, communication, relationship, behavior, cooperation, respect*
